„ЗАСТАВА“ излази двапут у недељи, четвртком и недељом.
Цена је на годину 10. фор. на по год. 5 фор., на четврт године 2 фор. 50 нов. а. в. за Аустрију, а за Србију на годину 100 гроша на по год. 50, а на четврт године 25 гроша.

ЗАСТАВА.

Огласи се рачунају по количини врста, које из гармонта заузимају, и за сваку врсту плаћа се за први пут 7, за сваки даљи пут 5 н. осим тога за жиг увек по 30 н. Дописи се шаљу уредништву а предплата администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад.

Број 32. У Новоме Саду, у недељу 21. априла 1868. Год. III.

Нови Сад, 19. априла.

За своје успокојење, силе које су интересоване у Источно питање дознале су, да између Србије и Румунске до данас није закључен још никакав уговор за узајмну подпору и заједничку радњу, противу непријатеља обште слободе. Споразумљење између владе кнеза Михаила и владе кнеза Карла, јест, по званичним извештајима, најусрдније; али између њих нема у ствари никаква утврђена и подписана уговора за будуће догађаје. Све о чему се досад међу њима договор водио, све се то своди на неке погодбе о трговачком обрту, о телеграфима, о поштама и о издавању злочинаца. Тако бар уверавају званични органи оних страних влада, за које се зна, да су у положају докучити какви су данашњи одношаји између Букурешта и Београда, а немају потребе представљати их противно истини.

Као другу вест за умирење сила које нису раде кавзи на Истоку, читамо у страним листовима ово: Министар војени у Београду нашао је за нужно, да прореди ону чету, која се неуместно зове Бугарска, а састављена је од разних народности. И тако, речени министар позвао је све који су уврштени у ту чету, а нежеле више служити, да изиђу из исте. Известан број четника примили су тај позив и оставили су чету. Влада кнежева дала је своју реч, да ће она употребити све нужне мере, да они који су из споменуте чете изишли, немогу бити узроком немира у Турској.

Јуначки синови Кандије неразтерују своје чете, него одважно ступају напред у светој борби за слободу. У последње време они су ипак у више бојева узбили и разбили непријатељску војску. Тако су 23. марта (3. апр.) били крвави бој у околинама варошице Канеје. На броју од 2000 сишли су они у равницу између Телисе, Газиа и Савилиа, и ту су заузели пругу од две миље. Турска војска, која им је ишла на сусрет, састојала се из три батаљона пешака (редовне војске), 300 пешака Арбанаса (нередовне војске), 500 добровољаца (Мусломана који живе у Кандији), 60 Черкеза коњаника, 150 добровољаца коњаника, и 2 топа. Ратни пароброди подпомагали су са своје стране турску војску. Борба је трајала од 2 сата по подне па до залазка сунца. На обе стране губитци су велики; Турци су се повукли. Истог дана (23. марта) било је боја још и на другом месту, у Марули код Ретимна. Незна се још управо, колико је на једној а колико на другој страни у тој борби изгубљено; али и ту су као и свугде на острву Турци узбијени. Трећи бој био се ноћу код села Дебле, два сата далеко од Канеје, на морској обали, близу монастира Гошије. Ту је Хришћанима пао у руке одметник Василиа-Козакос и сви његови четници. Тај Василиа-Козакос, Хришћанин, био је некад заповедник над једном четом Хришћана. Али пре 6 месеци он је изневерио своју браћу, оставио је своју чету, однео је са собом све новце што су чети припадали, и понудио се у службу влади Турској противу слободе отачбине за коју се пре борио. Велики везир Аали паша награди га са неколико иљада гроша, наименује га за јузбашу, и овласти га да састави, за рачун порте, чету добровољаца од Хришћана и Мухамеданаца. Једва се нашло неколико несретника који би служели под његовим барјаком; кад је ухваћен код села Дебле, имао је у својој чети свега 29 бећара, међу којима 4 Мухамеданца. Издајник Василиа-Козакос и двојица од његових другова дати су под војени суд; а она 4 Мухамеданца који су били у његовој чети ослобођени су и одпраћени од Хришћана до самих зидова Хисамос-Кастели. Они немогу да се нахвале, како су Хришћани благо и човечно поступали с њима, пошто су их били ухватили и у планину одвели.

„Левант Хералд“ саобштава, како је уређен и чиме ће се бавити нови државни савет у Цариграду. Тај савет имаће: да израђује предлоге за нове законе, да се саветује о државним приходима и трошковима, и уобште о јавним потребама. Он ће бити подељен на 5 ових одељења: за управу, за финансије, за правосудство, за просвету и за трговину. Састојаће се из 50 саветника које ће султан изабрати од Хришћана и од Мухамеданаца. На државни савет у Цариграду могу полагати наде само они, који стање ствари на Истоку оснивају на сили, а не на праву. Ми с наше стране могли би се радовати само онаквим новим установама у Цариграду, којима би се Источни деспотизам из основа замењивао самоуправом народа. —

Пруски војени лист потврђује, да ће се, почињући од 1. маја (19 апр.) Пруски војници у гомили одпуштати кућама, да би се уштедило што у трошковима на издржавање војске. Отуд се изводи, да су одношаји између Прусије и Француске помириви, и да се нема бојати рату, бар за ово лето. Било како му драго, смањивање војске у Прусији оснажиће јако опозицију у законодавном телу Француском, која се одупире владином новом предрачуну војених трошкова, и тражи да се ови сведу на стање и потребе војске у мирном добу. Уз то зна се, како је недавно полузванични „Конституционел“ изазивао стране силе, да прве почну смањивати војску; па кад сад Прусија томе примера даје, зар да Француска и даље најбоље време и највредније људе и капитале жртвује неизвесним ратним припремама? Париска „Преса“ која није више самостална, него што је „Конституционел“, уверава, да у Европи неможе бити разговора о миру, докле се једном нереши Рајнско питање, што ће рећи, докле Немачке тврдиње на Рајни: Мајнц, Кобленц, Трир и Ландау Француској грозе. По „Преси“ имале би се те четири тврдиње најпре порушити, па онда да се рачуна на Европски мир. Међутим, данашње унутрашње стање Француске мање него икад говори за шетање цареве војске преко Рајне, и као што царева влада неможе без рачуна предузимати војене походе на страни: разум собом доноси, да се та влада умери у скупоценим припремама за одбрану од суседне силе, кад ова прва своју војску смањује. —

15. (27) априла отворио је краљ Пруски скупштину Немачког царинског савеза; на закључењу своје беседе, краљ је рекао: „пријатељски одношаји које немачке владе са свима страним силама имају, дају основа веровати, да ће се народно благостање, ради чега су се заступници Немачких племена данас сјединили, развити под благосовима мира, за чију су заштиту Немачке државе међу собом у савез ступиле, и са помоћу Бога у у свако доба могу рачунати на уједињену снагу Немачког народа.“ Париски „Монитер“ тумачи те речи, као да краљ сматра данашње одношаје Немачке са страним силама за „сигурну залогу Европског мира.“

Инглеска влада послала је, као што из Лондона јављају, строгу опомену влади у Букурешту, услед жалбе Евреја, по којој се овима у Румунској мира неда. Говори се, да ће такве опомене и од осталих сила Румунској влади доћи, без обзира на званична увераваља њена, да је споменута жалба неистинита.

Војска Инглеска у Абисинији чуда починила. Влада у Лондону добила је отуд депешу, по којој је њена војска сјајну победу извојевала. Ђенерал Напир, који ту војску предводи, победио је 1. (13) априла непријатеља пред Магдалом. Краљ Теодо рповукао се затим у тврдињу (Магдалу), и пустио напоље оне Инглезе које је толико времена у затвору држао, и за чије је ослобођење Инглеска војска у Абисинију дошла. Напир је захтевао, да се краљ безусловно преда, и кад то захтевање небуде уважено, он 2. (14) апр. узме на јуриш Магдалу. Краљ Теодор пао је у бој; по неким сам се убио, да неби непријатељу жив у руке пао. Вели се, да је битка за Абисињане била врло крвава; пало их је силество у бој, а 14.000 положили су оружје. Инглези су само мало губитака имали. Ђенерал Напир вратиће се скоро са својом војском. По новијем једном телеграму из Лондона, депеша коју је влада из Абисиније добила јест од 2. (14) апр.; по тој депеши прва битка била се на велики петак. Инглеза је 15 рањено, а ни један није погинуо. На велику суботу краљ је ослободио све Инглезе који су били код њега у затвору. По другим незваничним вестима, краљ Теодор изгубио је у битки на в. петак 500 својих људи. Тврдињу је бранио са 25 топова; лубардање је трајало три сата, а потом је на тврдињу јуришено. У бој су пала и два сина краља Теодора. Инглези су напљачкали много оружја и четири златне круне. Шиљање војске у Абисинију стало је Инглеску 5 милиона фун. стерл. (10 милиона ц. дуката.) У седници народне скупштине у Лондону од 15. (27) апр. председник министарства д' Изреили похвалио је Напира и његову војску. „Тајмс“ узноси Напира као Цезара, говорећи: дође, виде, победи.

Други син Инглеске краљице, принц Алфред, који у ово време путује по свету као официр у Британској војски на мору, рањен је из пиштоља тешко, али не смртно. Депеша коју је Инглеска влада из Сиднеја (у Аустралији) о томе добила, гласи, да је финиен О Фарел Сус пуцао на принца Алфреда, и то с леђа. О Фарел је ухваћен, и признао је своје дело. Куршум је лако извађен из ране коју је принц добио. Овај је изван опасности. Сад је у својој 24 години. О Фарел осуђен је на смрт, и биће обешен.

Законски предлог о нашој цркви.

Т. — После дугог очекивања и изгледања, да у законодавству земаљском и наша која ствар изиђе на дневни ред, јавила се влада са својим предлогом закона, који има да уреди одношаје наше цркве; али је одма затим и одгодила на неко време саветовање о томе. Ми ћемо се радовати, ако се међу узроцима одгађења тога нашао буде и тај, да најпре саслушати ваља и јавно мнеље цркве и народа нашега у овој ствари, који као такав наравно, у земаљским представницима на земаљском сабору заступљен није. Но неимајући сабора народнога данас, од кога би управо имало да исходи очитовање у ствари, која се забавља са политично административном страном цркве наше, неостаје нам ништа друго, већ јаван разговор и договор наш, на ком се развија и савреза мњење обште.

Ту ми се намеће пре свега име „грчко-оријенталне цркве,“ које је ушло у предлог тај као колективно за обадве народне митрополије православне цркве наше. Али како српска црква из узрока ниже наведени не би требало да дође са Романима под један закон, и желити би било, да им се њиова црквена одношења уреде законом особитим по жељи њиовој и по изискивању новог становишта њиовог, а право наше цркве, што стоји на историчном темељу своме два пуна века скоро, да се призна и осигура особитим законом; узећу да видим, како би за тај случај стајало и доликовало име „грчко-оријенталне цркве“ нашој цркви.

Како се коме или чему даје име какво, даје му се оно сигурно зато, да се са обележењем особеног му карактера разликује од свију други особа или ствари свога рода; а свакоме је најповољније, ако га и други зове онако, како се зове сам он. Име „грчко-оријенталне цркве,“ кога непознаје ни стари каноничан, ни нови штил нашега времена, рекао би ја, да не би одговорило како ваља мисли и означењу своме; јер би оно било до поле несвојствено, а од поле много шире од појма свога, и с тога неприкладно за ексклузиву карактеристичност означеног предмета.

Когод познаје природу и одношења друштва у обште, и наособ апостолску дефиницију Христове цркве, тај мора признати, да је народ црква. И сами орган црквенога живота за спољашње, политично-административне одношаје цркве наше, око кога се савија предложени закон, орган је народан, народни сабор. Па ако к томе још и сами канонични штил, на који ћу доћи ниже мало, народну цркву нашу разликује од други, онда неувиђам зашто би се наша црква звала „грчка црква“? Ми нисмо Грци, него смо Срби; а ако смо ми од Грка примили Христово еванђеље, нисам уверен зато још, да би са те историчне околности црква наша „грчка црква“ звати се морала, као год што ни римокатоличкој цркви није наметула тога имена она исторична околност, што је и она прво еванђеље примила на грчком језику, и што су јој сви готово моменати службе њене и карактера грчким језиком крштени, па и само име „Ecclesiae Romanocatholicae.“ Кад неиде то, да црква наша и у политичном животу своме са свога историчнога гледишта добије име „Христове цркве“, што би у таком ексклузивном имену цркве наше лежало некако вређање свију други црква, којима је Христос начелник исто тако као и нашој: зашто онда да наша црква неноси имена свога народа, већ грчкога, кад нисмо Грци ни ми, нити је био Грк божаствени основатељ цркве наше?

Противу наслова „источне цркве“ наравна је ствар, да са историчног и каноничног гледишта неможемо ми имати ништа; али ја би тако рекао да овај наслов и у свези са речи „православно —“ без интензивнијега народнога придевка, више каже, него што оће да каже у својој апликацији на нас; почем су све цркве православне васионе, источно-православне цркве, и грчка, и јерменска, и сирска, и персијска, и бугарска и руска и т. д. Нико неможе бити противан имену томе у свези са придевком каквим још, који изближе означава баш нашу цркву у православно-источној васиони: али ако то неби се хтело, или не би ишло из какви штилистични разлога, мени би се тако чинило, да сами појам цркве православне, карактер и порекленост источне цркве означава довољно.

И за тај малочас опоменути случај, био би ја тога мнења, да би цркви нашој, где се год у политичном животу спомиње она, желити ваљало оно име, које и каноничан појам њен, и карактер народа у њој исцрпљује довољно, означава јасно; а то је: „православно-српска црква.“ У те три речи, ако се и не би хтело додати „источна“, изражена је „источна, једина, света, саборна, апостолска српскога народа црква.“ Израз такав не само да је сходан појму своме према језику данашњега духа времена, него је сходан и дојакошњем каноничном штилу источно православне цркве, која је од више векова издала и издаје нам састављене и написане „Молитвослове во употребление великија Сербскија церкве“!

Неможе таком наименовању цркве наше ни са политичне стране овде сметати ништа, с које јој је и подељена и ујамчена автономија њена на темељу привилегија српскога народа; а не би то могло увредити нимало ни браћу нашу Грке, који, где год имају своју обштину, управљају автономно црквом и школом својом, и независно сасвим и од јерархије и од народнога сабора нашег.

Долазећи сада на сами законски предлог, имао би ја ово да опазим на њ уобште, неупуштајући се у шпецијално претресање појединих параграфа.

С променама овима, које су се догодиле уставним преображењем владе земаљске, истакло се ово питање за нас: Је ли наша црква и данас једнако предмет погодбени одношаја нашега народа са краљем, и резервираног највишег права њ. величаства с једне, а народноцрквене автономије наше с друге стране, у смислу наши привилегија и закон. чл. 27. 1790—1.? или је она сада постала предметом земаљскога законодавства на темељу обштег земаљског устава?

Ако је она оно прво, онда неразумем, како уређење цркве наше у законовање Угарске краљевине уобште, и наособ сада још доспети може, кад одношење Угарске к троједној краљевини, где је половина цркве наше, још ни регуловано, ни утврђено није? Ако ли је црква наша ово друго данас, онда неразумем, зашто у овај предлог уђоше моменати неки из дојакошње обсерванције, која је особитост наше привилеговане цркве до сада карактерисала? Предложени закон узима нешто, али недаје јаснога одговора на ово питање, јер нам у дељује сада тек црквеношколску автономију са новога становишта уставне владе, али с оним истим модалитетима, који су постојали и до сада, и могли би постојати и унапредак и без свакога устава. Проводи додуше неко начело уставности, али га проводи кроз дојакошње модалитете саборскога живота нашега, уз које се сада и трећи фактор још истиче, те нам на тај начин даје слабу надежду, да ће нам устав земаљски донети нове, јаче гаранције какве. А док се невидимо начисто са овим питањем, и из догађаја, који предходити имају, недобијемо тога уверења, да закони на сабору краљевине Угарске донесени законску крепост имају и за границу и за троједну краљевину, дотле нам се неможе замерити, ако у овом закону не видимо оне гаранције, коју нам од своје најлепше воље влада дати намерава; те би нас то покренути могло, да без сваког размишљања и премишљања оставимо дојакошње становиште своје, и новим путем пођемо на ново поље, где данас још ни тога сигурнога изгледа немамо, да би се,

и како би се састали са браћом нашом, с којом би се растали можда, крећајући се са дојакошњег становишта свога.

Може бити, да ту неби дугога размишљања требало, а можда га не би ни било такога, да смо ми прво и прво са горњим питањем на чисто; да видимо да стои оно друго; па да је међусобно одношење свију земаља свете круне регулирано, и питање границе решено већ: ил да би земаљски устав још толико крепости од себе показао, да су деловањем нашега народног сабора оне потребе поуклања нес пута, које су нам уз дојакошње околности сувише отештавале извршивање аутономнога права нашег. Али се види, да свега тога није ту. Види се да су и свршени већ они догађаји, који би имали да предходе, да би црква наша и поред овога закона остала овде, гди је и досада била, тек само под новом фирмом неком. Пак да би та нова фирма изгледала тако барем да пуно поверење изазове са наше стране ајде де; али како изгледа она? Ту се законитост дојакошње радње наше побија сада већ, и накнадно, некако или из милости, или из невоље владине легализира нам се народни сабор од године 1864-5, који је био иллегалан, што се одступајући од закона 1848. конштитуирао.

Ту се романска од јуче тек народно арондирана митрополија споређује са српском црквом, која стоји два пуна века скоро, на темељу историчног права свог. Боже сачувај, да би нама жао било, да браћа наша романи уживају оне исте повластице и слободе, које уживa српски народ и српска црква; ми смо први после њи, који би се обрадовали, да и њи у своме народно црквеноме животу, као и себе саме осигуране, слободне, самосталне видимо. Али они новој аквисицији својој, за који ваљада у њој самој довољно сигурности неналазе, у закону земаљском нове гаранције траже и желе; дочим јерархија и црква српска на темељу давнашњег свог историчног права, на темељу привилегија српскога народа стоји, које су ушле у закон пре 70 и више година већ. Споређивањем дакле народа романског са српским народом и са српском црквом, а без свакога спомена и позива српски привилегија и зак. чл. 27. 1790. добива цела ствар некако такав изглед, као да би и Српска црква добивала сада, овим законом тек, ону автономију, коју Романи за себе желе и траже. А то ми примити и усвоити неможемо никако из различни узрока, које овде избрајати није нужно.

Не би била без свакога разлога и она бојазн, да би ми, остављајући дојакошње становиште своје, и с усвојењем начела у §. 1. овога предлога израженог, а у §. 3. изведене модернизације дојакошњега узуса, по могућности догађаја, од који нико напред није господар, врло лако, да богме случајно, сваку подину испод своји ногу исгубити могли, те нам онда не би била црква ни онде, гди је досада била и стојала како тако.

Све су то таки разлози које из саме ствари, које из времена нашега, због који нам нико неможе примити за зло, ако се изражавамо, да такав закон донешен о нама а без нас, не би нас задовољио у оној мери, као што би то желила влада из најлепше намере своје.

У таким околностима саме ствари заплетеним тиме још већма, што политични односаји свију земаља, по коима се рашила црква наша, још разбистрени и уређени нису, неможе други о нама а без нас повести речи, а да нас и нехотице можда непотисне са дојакошњег погодбеног становишта аутономије наше, које нам се без нас никако узети неможе. С тога се и чини мени, да би то и по нас саме најпробитачније, и најправедније, а показаној владиној намери најсходније било, кад би се иницијатива у овој ствари оставила нама самима, народном сабору нашем. У таким околностима могао би се закон земаљски, у колико се црква наша налази у краљевини Угарској, ограничити засада само на свечано признање народно црквене, привилегијама нашим ојамчене аутономије њене, и на удаљење оне препреке из закона 1848 ако је отуда поникла каква за положај владе земаљске наспрам нашег народног сабора од године 1864-5., те би уз такво признање аутономнога права нашег, коме о нама а без нас денешени закон године 1848. урона никаквога нанети не може, одговорној влади наложио, да и она ради најскоријега сазвања српског народног сабора приложи старање своје, који ће после са свога дојакошњег становишта, лађајући се иницијативе, наспрам дојакошњег искуства свога, и данашњи уставни околности, жалбе и жеље своје предложити своим начином, како да се поуклањају с пута оне препреке, које су досада извршавању погедбеног, и законом признаног аутономног права наше те православно српске цркве сметале, ако су јој сметале које; те да се на тај начин, и народ задовољи, и влади земаљској олакша положај њен, са кога показује, да би желила, да се задовољи народ наш.

То би и у данашњим околностима било моје мјеније о овој ствари, а како мисли други, добро би било да се сваки за времена чути даде, ко мисли о томе.

„Мађар Ујшаг“ о питању народности.

„Пешти Напло“ мисли, да ће предлог сборског одбора о питању народности задовољити и умирити народности у Угарској. Смемо му напред рећи, да се вара, а о томе се ни сам не сумња. Ако „Напло“ мисли, да је та ништава радња у стању умирити све народности: онда нека духовним оруђем убеђења огледа, да увери браћу нашу од других народности у Угарској, да је у тој радњи то велико питање путем слободе решено. Али баш за то, што ни сам „Напло“ није о томе уверен, то већ у напред оговара све оне, који се усуђују противно мислити. По том племенитом начину војевања, да се и не каже, познали би и опет „Наплова.“

„Напло“ вели, да с том радњом нису задовољни само они, који теже да „добију из Москве двогуби златан крст.“ Ао, да јаког разлога, да се та радња и другима омили! Ао, да племенитог оружја за политичну борбу! Само они нису задовољни, као што је то изволео „Напло“ тако јуначки изрећи, — „који мисле, да су угњетачи пољског народа, Руси, позвани, да усреће словенски елеменат у очекиваном московском рају, којем је пут федерализам, јер Москови федерализам узимају само за оруђе, за образину, и на жалост да под том образином многи наши сународници не ће да примете слику рускога панславизма, који тежи да присвоји себи поједине делове наше отачбине.“

А шта би рекао мудри „Пешти Напло“ кад би коме на памет пало да тај период променивши подвучене речи у њему, овако чита: „С том радњом о решењу питања народности могу бити задовољни само они „који мисле да су угњетачи мађарског народа, Аустријанци, позвани да усреће мађарски елеменат у очекиваном аустријском рају, којем је пут дуализам, јер Аустријанци узимају дуализам само за оруђе, за образину, и на жалост, да под том образином многи наши сународници не ће да примете слику немачко-аустријску, која тежи да присвоји себи целу нашу отачбину.“ Ето и тако би могао ко читати период напловљев. На то „Напло“ није ни помишљао.

Ми ту преинаку само за то препоручујемо пажњи мудрога „Наплова“, да види да ништа, ама ништа против нас не помаже умовање, које ће баш „П. Н.“ и странка му на смрт ранити, ако се имена промене. За што наводи дакле таке разлоге? Да ли за то, што ништа не мисли, или из свесне перфидије?

Ма како да окреће ствар „Пешти Напло“ и странка му, опет за то нити ће решити питање народности, нити ће умирити различите народности. Његова политика је за то неудесна. А за што? Ваљда за то, што се жеље народа у Угарској не могу испунити, а да се не оврље интереси земље? Боже сачувај! Просто за то, што је и у овоме и другоме и свему по своме одношају према Аустрији непријатељ слободи. Друкчије не може да ради. Кад се једном самосталност нашој отачбини поврати, кад се потпуно осигура грађанска и политична слобода, кад једном прими у руке владу слободоумна и са свим самостална одговорна управа с том одлуком, да развијању наших установа у чисто демократском правцу на пут не стане ни тактиком ни „масреглима“ аустријско-пријатељским: онда ће се питање народности од себе решити уважањем у живот потпуне равноправности.

Али то се баш не може десити под владом напловске политике. Не може се десити, што мађарски народ не може располагати својим рођеним стварима и својим рођеним интересима, и што и ова полууставност, коју сада уживамо, нема никакве реалне гаранције; народи пак у овој земљи, мађарски као и немађарски, не осећају себе да су сигурни у уживању својих права поред таког стања. Не може се десити, па баш да се изда најслободоумнији закон о народностима, кад тај закон у рукама владе реакционарског правца у сваком погледу не би никако могло умирити народности у овој земљи.

Узалуд млата дакле око себе „П. Н.“ Узалуд замеће свој траг сумњичећи нас и друге народе у овој земљи. Узалуд изврће наше речи и речи словенских новина. Узалуд подмеће слободњачким листовима немађарске народности и онако што, што они никид нису казали. „П. Н.“ ће се једног дана уверити, да је са свим свој кредит изгубио са смелости, којом неистините ствари казује и тврди.“

„Бирж. Вједомости“ о Русији и Аустрији у источ. питању.

Недавно је тврдила „Н. Фр. Пресе,“ да кад би се Руска послужила револуцијом на истоку на своју корист, да неби Аустрија морала остати неутралном. Руска „Биржевја Вједомости“ донаша у погледу тога обширан чланак, у којем доказује, да се коначни бој у решењу источнога питања неће водити међ Руском и западним велесилама, већ међ Руском и Аустријом.

„Кабинети западних велесила су — каже „Б. В.“ — навек, кад су букнули немири у Турској, гледали да препрече освојене намере које су Русији приписивали. и кримски рат био је јасан доказ тога поступања од стране Француске и Енглеске. Аустрију су пустиле западне власти на миру премда мора Аустрија на истоку ићи за истом цели, за којом Русија. Црно море, које квасн нашу јужну обалу, може имати само тада важност за нас, кад буде теснац спајајући то море са средоземним ил у руку Русије ил барем у руку мање више од нас зависне државе. Зато и ако несмерамо к освојењу Цариграда, то на сваки начин захтева наша политичка корист, да допане кључ црнога мора у руке нам пријатељске суплемене државе. Са становишта руске политике је дакле подигнуће славенске државе на Дунаву или барем ослобођење турских Славена од зависности од порте политика потребе. Али овим случајем престаје могућност обстанка Турске, тим су њезини дани избројени. А кад би ипак неко време обстолаја, то би морала пасти у зависност од држава славенских што су око ње, које ће сигурно за свој обстанак створити политичко сдружење или федерацију.

Премда би било за Русију много важније завладати Дарданели, него да постану мале државе славенске на Дунаву, ипак на сваки начин је овај последњи случај бољи, него садање стање истоку, јер славенска држава о којој говоримо, морала би тражити подпору у Русији и с дружењем шњом осигурати будућност. Тако би достигла Русија и неравним путем оно, што би достигла освојењем дарданелскога теснаца и Цариграда; успех — премда би мање пробуђивао позорност и страх западне Европе — био би исти. Црно море би престало бити са Русију језером.

Аустрија се налази по мнењу „Б. В.“ у истои положају, која тек освојењем дунавскога излива ће наступити исте одношаје у источном питању, у којима се налази сад Русија. Онда ће настати бој међ онима обема државама.

„Тада ће бити питање уздржања Турске питањем подређеним, на прво место ће бити подигнуто онда питање, ко да завлада црним морем и Дарандели, Аустрија или Русија? Очевидно је да се то питање неможе друкчије решити него ратом.

Кад Аустрија постане могућа држава на Дунаву онда ће западни кабинети разумети да је источна политика Аустрије исто тако, и још млого погибељнија њиховој користи него и сама Русија. Аустрија, владајући Дарданелима, и имајући стално стање на јадранком мору, западној је Европи млого погибељнија него Русија.

Ако дође до рата ради источнога питања, то ће бити наше стање много срећније него сида. У најгорем случају ћемо сами морати војевати са Аустријом.

Источно питање је питање унутрање и изванске политике. Из овога боја ће изићи она држава славодобитна, која буде у себи све потребите реформе у истини просвећене државе увела, јер тим начином ће само привући к себи подунавске словенске државе... Зато нанесмемо допустити да нас Аустрија у унутарној политици претече. Сједињена, силна Русија ће сигурно моћи зарати се дуалистичком Аустријом, а ако ће које државе стег на обалама Боспора вити. то ће бити сигурно руски; ако икада се подигне на Дунаву словенска држава. то ће имати свој обстанак захвалити Русији а нипошто Аустрији.

Русија неможе ово стећи другчије него државним, господарским и моралним напредком.“

ДОПИСИ.

— ћ. У **Карловцима**, 15 априла. У нас се почео друштвени живот будити из тешкога сна, почео се живље кретати. а што је главно, почео се кретати у народном духу. Знате већ да смо основали читаоницу, а јавилисте већ у вашем листу „да ће бити у недељу 14. о. м. свечано отварање њено, а у вече сêло.“ Тако и би. Читаоница нам се јуче свечано отворила у новоме, зато оправљену стану. Ја ћу мало потање да вам опишем прво „село“ што тај дан у вече у нас беше.

На село се беше стекло доста света једнога и другога пола. Само би имали приметити да не видесмо на селу ни једнога свештенога лица ни мирског ни калуђерског реда, наравно за њих то нису забаве; они немогу доћи ни на какву забаву, која носи на себи тип народни и тип демократски, њима треба увек само такво што. што је затворено, што има неки сталежки карактер, где не морају слушати оне немиле речи о тој дерној „слободи“ „народној просвети,“ „омладини“ итд. Тако исто у колико имамо да захвалимо оним сестрама Српкињама, што село походише да се са браћом својом српски забаве, у толико с друге стране морамо приметити, да су млоге од наших сестара светлиле одсуством својим? незнамо зашто, кад су у нас и онако ретке забаве; можда зато што то није била игранка или „кренцхен?“ — Село је отворио проф. Лазић згодним говором, у коме је разлагао, шта је томе криво што у Карловцима досада не беше читаонице, а по томе позвао сестре Српкиње да се постарају да читаоница скорим заставу своју добије; нада се да ће се томе родољубиве Српкиње јамачно одазвати. Други је говорио проф. Ј. Живановић о „женском питању;“ разлагаше разлику међу мушким и женском, и шта је нарочити позив мушког, а шта женске; подужи и добар говор свој подупирао је удесним наводом из народних песама и дошао до тога резултата да женска треба да има позив свој у кући и породици, око дечијег васпитања, а није за то да женске излазе ван тога свога круга. Проф. К. Радуловић читао је предавање о „срцу,“ које је згодним хумором заданото, и војује за права срда према памети и телу, права, која су досада прилично занемаривана. Затим је говорио Јован Павловић о условима народног напредовања; казао да смо се досада мало бринули о напредовању материјалном, и то мора са напредовањем духовним саовим напоредно да иде. Млоги су до данас испитивали узроке материјалног опадања народног, ал нису погодили главни узрок томе, него су понајвише кривили сам народ, а управо би ваљало да су казали да је пре свега најглавнији узрок у томе што народ није уједињен у својој држави и што није слободан. Дакле слобода и јединство то су први и најглавнији услови свестраном напредовању народном. Доказује примерима из старих споменика, како је народ док је у својој држави био, материјално напредовао. Затим је још говорио о томе како би ваљало да се уведе и у нас удруживање, без чега такође нема напредовања. С овим говором завршише се разговори, што су у програму били. Имадосмо на селу и два госта из Новог Сада а то беху Гл. Гершић и Лаза Костић. Хвала им што нас поодише. Пошто су се поменути говори изговорили устане Гершић те пре свега изјави своју радост, што је могао бити сведоком овога првога знака о живљем покрету друштвенога живота у Карловцима, чему је већ давно време било. Рече да нам ваља пре свега искрено признати своје мане, не варати се о себи, смело своме стању загледати у очи па онда тек можемо као што ваља напредовати, јер је признавање и увиђање својих недостатака први корак напредовању. Зато дакле ваља и Карловчани да признају, да су досадањем дремању нешто криве незгодне околности, граничарски сустав, а нешто и они сами. Досада су не увек али понајвише из Карловаца долазиле такве ствари, које идоше у наточ данашњем правцу омладинском и потребама напреднога времена, а то је све долазило из оних кругова због којих се Карловци Сион зову; а грађанство је ваљало већ давно са своје стране да држи равнотежу тиа тежњама и тој радњи, да их паралише тиме, што би оно самостално пошло путем народним, путем, који одговара духу времена, а не духу преживеле клете; грађанство је ваљало већ давно да се ослободило испод уплива те касте, те показало, да није само скутоноша црквених властника. и опојено тим духом, него да је само свесно српско грађанство, које знаде шта му је народно и грађанско право и дужност. И грађанство је ево сад тим путем пошло, и тиме ће осветлати себи образ пред својом браћом, а говорник му честита на томе. У Карловци, у тој просветној колевци овостраног српства, чуше се од дужег времена у друштвима немачки, беху затворени балови са сталешком искључивошћу, „кренцхени,“ итд. у опште се друштвени живот почео тровати туђинском заразом, то је ваљало да престане, а томе су средство оваке народне забаве, као што је ово село‘ где треба да престану разлике сталешке, а да настане британска једнакост и где ваља народ ув залаву и да се поучи. Пошто је говорник добро разложио, шта нашем друштвеном животу треба и какав су важан чинитељ у њему забаве друштвене, те каква је томе циљ селима, беседама, јавним предавањима итд. пређе и на омладину у Карлорцима, те рече, да мора искрено изјавити, да је омладина у Карловцима у незгодном положају и докле по страним местима, као у Кечкемету, Пожуну итд. видимо омладинске задруге, у српским их Карловцима нема, зна да ту има осим грађанске још и толико богословске и гимназијске омладине. Говорник је подуже разлагао, како би ваљало богословска омладина према своме задатку, а и остала да стоји и како досадаашњи систем у томе обзиру није никако удесан за напредовање њено.

Иза Гершића би изазван Л. Костић, те је говорио неколико пајетских речи о Бранку

Радичевићу, који је први омладини певао и то у Карловцима почео, и како ваља и данас још омладина да се одушевљава песмама бранковим и да иде његовим трагом.

Говорио је такође и познати народњак Ал. Радовановић својим популарним и драстичним начином о потребама народним и о друштвеним манама узевши све сталеже редом у претрес; говор му беше на месту. Публика је толике говоре са великом пажњом и са допадањем слушала и узвицима је своје задовољство показивала. Време међу једним и другим говором испуњено је лепим народним песмама, што их је овдашња богословска и гимназијска омладина складно отпевала. Само морамо приметити, да су тамбураши са села могли изостати, јер се тиме тој народној забави карактер квари.

Ја сам вам овде могао само у кратко и непотпуно описати све оно, што је говорено и како је текло. Толико још могу додати да не памтимо да смо имали овде скоро овакве лепе народне забаве и да грађанство жели, да таквих забава што чешће буде.

С. — **Панчево** 18. марта Нужно је да овај допис у „Заставу“ дође, ради нашег грађанства, да поња и начин где ваља своје име подписати, јер тако долази грађанство до партаје раздора и неспоразумљења. Овде се догоди тако пре неколико дана неки случај, који веома налачи на онај црвени појас у Земуну. Биће вам познато, да је наш честити прота пре кратког времена умро, и за администратора овог протопопијата буде познати овдашњи парох В. Живковић наименован, па почем су изгледи услед депутације сељанских обштина и Панчева, да ће администратор дејствителним протом постати, то се нађе овдашњи капелан В. побуђен своју молбеницу владици у Вршцу ради парохије in spe упражњене послати. Ми против ње неможемо ништа имати, али — капелан није молбеницу сам послао, већ нађе за добро и неку изјаву придодати, за коју је купио подписе где је год могао. Ови подписи код којих на многом месту и крст стоји, треба да кажу, да га општина жели за свога пароха. Чудим се истом господину, који је, ако се неварам, у Шарошпатаку науке слушао, да незна, да само општина у име своје, а никако поједини људи, што предузимати могу, најмање они, који раденим даном по крчмама у безпослици проводе, и што у опште ти људи никаквог изображења немају, а ни читати незнају. Још нам је већма чудо, да су неки подписани, који поњају, да то и тај начин неваља и неслужи им за част; но највећма нам је чудо, да капелан сматра за морал и скромност походити најпростије крчме, те редом их обилазити, налазећи у њима разне слике и прилике од човечанског понижења, и свима угађати и молити за „своје ручан подпис“ нуз који обично „крст“ долази. На изјави тој нема подписа ни од једног разборијтог грађанина, и баш ради овог изнесосмо ову ствар на јавност, да би овим путем преузвишени владика читаву ствар дознао. Грађанство је јако разљућено на ово, јер оно никако неодобрава начин којом подкрепљује проситељ своју молбеницу, грађанство пак у обште не учествује у ствари које се парохије тичу, јер оно неналази за нужно, почем још није никоја парохија упражњена. Кад ово пак буде, онда ће они подићи свој глас за оног човека, који је општину ову 28 година као ђакон на највеће задовољство њено служио а и сад служи.

Д. **Арад** 6. априла. У четвртак 4. априла дошао је амо Клапка из Темишвара. Варошко преставништво послало је пред њега своје изасланике. Сокаци свуд беху тробојницама искићени. Око 6 сахати у вече стигао нам је Клапка у пратњи од млогих кола и небројеног људства. Усљед громких изазивања сакупљеног народа укаже се на балкону гостионице код „белог крста“ од прилике овим говором: „хвала вам поштовани саграђани на почасти, коју ми овом приликом указујете — за моја дела у обрани слободе наше домовине! живео благодарни мађарски народ! живела мађарска права!“

У вече му је грађанство сјајну бакљаду од једно двестотине буктиња давало, којом га приликом председник месног хонвидског еђлета лепо поздрави. — У одпоздраву рече да је амо као обични радник (közmunkás) на политичном пољу — дошао и напоменуо нам једно питање, од којег зависи биће наше домовине, а које сабор све одлагује; позвао је своје саграђане, да с тога пажљиво прате дела њиових посланика и заступника на сабору.

Говор му беше са бурним усклицима у народа примљен, ал нас је свршетак немило дирнуо. — Кад је ракао: „да Бог подржи све народности без разлике у нашој домови“ — додао је ово: — Isten éltesse a magyarokat és az oláhokat.

Ако г. Клапка зна, па неће да призна више народности које спадају у све народности домовине (öszes nemzetiség) онда дојиста леп пример слоги и братском споразумљењу; и ако незна за остале народности, онда морамо га сажаљевати plane као уредника а још више као народног ђенерала!

⚓. **Сарајево** 12. апр. У последњем бр. „Световида“ читам један допис из Зворника, у ком се напада на дописника вашега, и додаје се, да је неистинит онај глас, да се састао у Босни слободњачки одбор. Ја вас уверити могу, да допис „Световида“ нигда није Зворника видео, него је скован у писарници г. Андрића, и он је за њ примио од Христића најмање 20 дуката, а то само зато да „Заставу“ оцрни. Али ко већ непознаје Андрића и Христића?! Дописник „Световида“ вели, да у Сарајево друге новине недолазе, него само „Застава,“ и да исту и Осман паша чита; неће да зна, да Осман паши „Застава“ мирише колико и Христићевом министарству. „Световид“ се чита у двору Османовом, и то најрадије, јер сваки пут донесе по нешто, што Турцима у рачун иде; као што им у рачун иду и његови дописи из Старе Србије. Шта „Световид“ каже, да у Сарајеву Осман паша прогања Сарајлије, Србе, услед вести о слободњачком одбору, од тога нема ни спомена. Познаје Осман своје верне Сарајлије, и зна он, да у одбору нема ни једног Сарајлије. Накратко и напрости дописник „Световида“ лаже.

Турке обузело неко мртвило — од дужег времена некрећу се; бајаги, пазе да се сваком учини право — али је доцкан. Одзвонило је.

За који дан више.

О. — **Петроград**. Они који радише да оснују „славјански комитет“ у Петрограду, па им то за руком неизиђе, придружили су се „славјанском комитету“ у Москви, и тако је овај десетином чланова умножен. Др. Полит у своме чланку: „Русија и њени немачки господари“ жаљаше, што се „славјански комитет“ неможе саставити у Петрограду. Али ваља знати, да у овом случају та жалост није толика, да се прегорети неможе. Полислите само, на чело „славјанског комитета, који се у Петрограду саставити хтео, био истурао господ. В. Л—ски онај исти, који је на једном збору, и у присуству Срба рекао: „Славени сами желе, да их Русија завојује“; и који је другом приликом казао; да би Немцима дао Ческу у замену за Галицију. Уосталом чланак дра Полита овамо је добро дошао; само штета, што у њему није точније означена „славенофилска партија.“ Што је у том чланку решено о Немцима и о „немачким Русима“, то је само потврђено што су Московске новине у томе погледу и у препирци са „Петрб. Цтг“ лане исказале; али је то ипак добродошло, и речи „словенског госта“ тумаче овде меродавни кругови за себе овако: „Очистите се најпре сами од грехова и невоље, па онда имајте претензије на главенство у славенским стварима; и онда ће вам се веровати, да сте способни да задовољите наде Славена; иначе ви хоћете да имате само више солдати којима ће располагати Немци и Немачки Руси.“ Тако се овде тумачи Политов чланак, и могу вам казати, да није остао без последица. Али је питање, како су Срби разумели тај чланак. Напредњачка (прогресивна) странка руска замера, што су у истоме чланку органи славенофила препоручени као органи руске народне странке. Нетреба заборавити, да је ова последња (напредњачка странка) после последњег устанка Пољске била изложена гоњењу оноликом истом од Политове „руске партије“, колико и од владе или „немачких Руса.“ За „словенске госте“ напредњачка странка руска наравно да је нешто неизвесно; јер чланови њени неучествоваху у оним овацијама и масним ручковима што се даваху о познатој изложби у Москви, и при чему „словенски гости“ могоше пред руском публиком играти само ролу Јапанаца (по речима једног органа напредњачке странке руске). Заиста, ако „словенски гости суде о Русији по ономе „што су чили и видели“: онда ће мало истине бити у њиховим причама. Руски напредњаци немисле, да је пут ка васкрсу славенског духа у Русији; то тако мисле само „словенофили“ који проповедају пропаст Европи и рачунају, да ће за сто година сва Европа проговорити руским језиком. — Што је др. Полит о „сондербунду“ рекао, могло се без тога у његовом чланку проћи. Невелим, да Славени немају за шта бити у пријатељству са званичном Русијом, али њима треба желити и веровати у будућност народне Русије. Колико неодобравам претњу са „сондербундом“, још мање могу одобрити онај одговор „Московским Вједомостима“ услед чланка дра Полита. Доста је било знати, да и Руси сами признају, да др. Полит у главноме има право; дуљити и преко тога разговор, и давати нове опомене онде, где је признање учињено: то бар овде није примљено најбоље.

„Обштина југославенска“ у Петрограду закључила је, као што довнадох, предложити годишњем одбору уједињене омладине српске, да се идућа скупштина исте омладине сазове у Панчево; или ако ту сметње буде, онда у Нови Сад. Међу члановима обштине била су двојица за Кикинду, и опет тројица за Цетиње као за место у које би идућу скупштину омладинску сазвати требало.

Матица Српска.

Седница управљајућег одбора 21. јануара 1868.

Председник надзорништва текелијног завода у Пешти, Паво Коић, шаље 11,500 фр. авр. као исплаћен дуг Јавана Шунлића и жене му Терезе.

Судац трећег потиског округа у Сентомашу Младен Јоцић пита по налогу министарском, да л' ће се ово друштво примити да буде извршитељ последње жеље Васе пл. Николића, који је оставио „племићку стипендијску закладу“ и на ту цел одредио 1 кућу и 50 ланаца земље, али тек после смрти жене његове.

Подносе се кр. угарск. министарству црквених дела и просвете на преглед рачуни лекарски у износу од 84 ф. 61 н. авр. о лековима, која су за два болесна питомца текелијног завода у Пешти г, 1867. добијали.

Матија Бенда у Араду понавља своју понуду, по којој жели купити текелијну кућу бр. 55 у Араду.

Рачуни надзорништва текелијног завода у Пешти за новембар и децембар 1867. г.

Кр. угарско министарство црквених дела и просвете о понуди Матије Бендова.

Мија и Љуба Обровачки враћају свој дуг од 200 ф. авр.

Судови за баштинске књиге у Новоме Саду и Сомбору дозвољавају, да се могу у друштвену корист укњижити зајмови на добрима оних дужника, којима су зајмови одобрени.

Друштвени деловођа Ћира Бабин предаје попис књига које је од пређашњег деловође примио.

Одређује се да се преда протест и односно рекурс дотичној финансијској власти, која је најмове-текелијних кућа у Араду секвестровала, потражујући од јовановићеве закладе у име посмртине 23,862 фр.

Филип Шпицер у Араду хоће да одустане од куповања кућа ако се за 14 дана секвестровање најма не дигне.

Кр. жупанијски сто у Вуковару допушта да се могу одобрени зајмови укњижити на добра друштвених дужника по Срему.

Издаје се различим проситељима 7300 ф. у зајам.

Решава се, да се даду штампати позивнице у седнице и за књижевни и за управљајући одбор.

Седница књижевног одбора 23. јануара 1868.

Михаило Бастаје, питомац стипендијске закладе јовановићеве, доказује свој успех у наукама за г. 1866-7.

Кр. угарско министарство црквених дела и просвете позива, да се зготови основно писмо за закладу Петра Костића из Черевића.

Кр. угарско министарство унутрашњих послова одобрава избор дра Димитрија Матића и Владимира Јовановића за почастне чланове „Матице Српске.“

Кр. угарско министарство црквених дела и просвете позива. да му се поднесе исказ о стању стипендијске закладе телелијне, јовановићеве и костићеве.

Подпредседник др. Стеван Павловић јавља, да је московски университет славио своју стогодишњицу и да је у нади, да ће му се то одобрити, послао у име друштва споменутом университету жицом честитку и поздравље.

Издаје се сведоџба Каменку Јовановићу, као члану друштвеном, да се око распростирања друштвених књига много и јако трудио.

На опомену секретарову изриче друштво, да оно остаје при својој пређашњој одлуци, по којој је на себе примило да драматична дела дра Јована Суботића „Звонимира“ и „Прехвалу о своме трошку на свет изда и да чист приход од оних писцу уступи.

Кр. угарско министарство црквених дела просвете шаље знања ради списак имена свију стипендијста у Угарској за г. 1866-7.

Секретар јавља поновице да штампање „Летописа“ врло споро иде, што штампарија због нагомиланих послова, нема за доста за штампу потребних слова, нити довољне снаге, и пита шта да се ради? — Решава се да се закупник платонове штампарије озбиљно опомене, да се штампањем пожури, јер ће се у противном случају према њему строжије поступати.

На позив подпредседника обећали су ови чланови у седници да ће за први „Летопис“ чланке написати, и то: др. Лаза Костић „о значају омировом по светску књижевност и о сродности његовој са нашим српским песмама;“ — Александар Гавриловић „о средствима за обртност у данашњем добу;“ — др. Јован Туроман „о класичној књижевности;“ — др. Стеван Павловић „о историском раввитку права и начела народности,“ и о Краљевићу Марку као народном јунаку; — А. Хаџић „о балади“ и „о побуни Пере Сегединца г. 1735.“

Беседа

коју је владика Никанор Грујић био спремио да говори приликом већања адресе на загребачкој скупштини.

(Свршетак.)

„Па и поред таких жупанија и код таке владе, каква нам је била гаранција последњих година у заједници? Така, да нису могли препречити ни оградама ни просведима својима навале оне, која нам је окрњила законе оне, што су нам гарантирали били у заједници оно, што је била особина наша.

„Сад нема већ, а не може ни бити више ни таке владе ни таких жупанија. Сад је сва гаранција у већини саборској, с којом и влада стоји и пада.

„Неимати дакле саборске већине своје, то би могло бити за нас толико, колико неимати гаранције ни за уговорена и ујамчена права своја, особито кад би попустили и опет у заједници силе чуства правнога и моралитета јавнога. а сабору заједничком неби било закраћено ревидирати и основне законе устава земаљскога; па ко би могао и помислити поред парламентарнога сустава на таку постојану већину саборску у коју би се могао поуздати као у довољну гаранцију своју?

„Тешко је свакојако надати се од заједничкога парламента и заједничке парламентарне владе довољној гаранцији за целокупност земљиштну, аутономију и народност нашу, у толико теже, што се они непоказују ни најмање вољни, решити питање народности икако, а нереците и пробитачно по друге народе с једне стране а с друге настојавају да добију наслона за се у народној војски својој.

„Били било какве гаранције за нас у томе, кад би се уврстили овом приликом склопљени наравно, повољни уговори будуће заједнице наше у напосебну повељу краљевску, и тако удесили да немогу бити предметом разправним ни посебних сабора ни заједничкога заступства, то ја немогу пресудити, али свакако би морали мислим остати ти уговори наши изван свакога заступственога домашаја и изван ударца, који би морао пасти на њи од стране круне или владе, кад би ова приморала притиском околности или наведена каквим му драго начином склонила се на такав једноставни поступак према нама, кои би морао имати неповољне и штетне по уговорена и ујамчена права наша последице.

„То су дабогме танкости, који превазилазе разумевање моје, и које ће доћи на сито и на решето краљевинскога одбора нашег; али то једно свађам и ја, да ми морамо тражити, а да нам они морају дати подпуну гаранцију за увјете слободнога и народнога живота нашег, и то не само ради наше, него и ради своје сигурности и користи.

„Мисмо малени према њима, али нису велики ни они према другима.

„Ми неможемо сами по себи ни за палити ни угасити сунца над њима, али немогу ни они над нама.

„Ми сами по себи не можемо ни издржати ни свалити небеса над њима али немогу ни они над нама.

„Кад већ ми нисмо могли без њи, а они нису хтели уватити се у једно зеједничко шире коло код једног заједничког средишта васцеле монархије, сад нам неостаје друго, до уватити искрено један другог испод руке, да се неизгубимо сваки по себи у помрчини и развалинама, ако би ко други угасио сунце и свалио небеса над њима, већ да се одржимо 'здрави и читави заједничким силама подупирући један другога.

„То се може чинити њима као неко поетичко прецењивање нас самих, особито ако би нас држали можда за тако малене, да се неморају освртати код преустројства свога и на нас; али чинило им се то како му драго, овакако неће бити с горега по њи, опоменути се и овом пригодом, како је прозаично и малено зрно пешчано, па кад га баци и најмањи ветар испод ноге, што га гази, у око, које га презире. може запалити ово око и одузети му навеки вид и светлост његову.

„Кад погледимо после свега тога, око чега сам се савијао у речи мојој на ту адресу што је већ у рукама и наших спрежника и видимо како убија духом и оно, што словом својим оживљава, како радо уступа све, а нерадо задржава и оно што задржава, како пристаје пре погодбе и без ограде и на оно, на што неби могао пристати народ ни у погодби тако безувјетно, како се брижљиво бави око онога што ће осигурати другој страни добру нагодбу, а немарно прелази или само површно наводи оно, што би ишло нама у корист код те погодбе, како се чини и невешта ономе, што је свршено досада без нас у новчаној струци живота нашег, а непостара се ни једном речицом за то, да се неизметне у заједници и та и војничка струка на штету нашу, — како дакле неће или несме слободно да изрече оно, што народ хоће и жели и што мора хтети и желити, а смело говори у име народа оно, што народ не мисли и не жели, и што неможе мислити ни желити, кад то све видимо онда можемо слободно оставити спрежницима нашима, нека сами осуде могу ли се они освртати код погодбе на ту адресу сабора нашег, као на израз слободне воље народне и могу ли извадити из ње и употребити за се језгру садржаја са спокојном савети, ако доиста немисле поновити и својих и наших старих невоља.“

Угарска.

— У Пешти је почео излазити месечни часопис на немачком језику, који је орган министарски, а цел му је да у Немачкој пропаганду прави. У програму тога часописа стоји међу осталим: „Ми Мађари имамо свој устав, свога крунисаног краља, и држимо се за његове покорне и верне поданике; наша је мисија, да будемо „форпошта“ великог немачког царства и да на истоку унапређујемо интересе цивилизације; наша се народна по-

литика састоји у томе, да изведемо персоналну унију; наша је тежња, да преколитавске области одгурамо у тесну свезу са Немачком, јер нам је уверење то, да слободна Угарска може само уз слободну Немачку постојати.“ То је дакле основна тежња данашњег дуализма, која је већ од подужег времена, позната. Све преколитавске земље морају се Немачкој предати, да би могла самостална Угарска опстати.

— Крајња левица јако агитује. Познати члан њен Мадарас путује у томе истоме послу по земљи и дочекују га на многи мести са прангијама; он је такође још 10 других агената разаслао у разне крајеве земаљске.

— „Мађар Ујшаг“ доноси све једнако изјаве разних хонведских задруга, где се ове изјављују против Перцела и његовог поступања и уједно обећавају да ће бити заступљене на главној скупштини хонведској у Пешти. Ту ће бити заиста „сазидателних“ призора!

— Поводом рођења надвојводкиње помиловани су многи прости злочинци, међу осталима и познати пустаија Рожа Шандор; али на политичне кривце се помиловање није прострло.

— Иванка пише у „Хазанку“ да су заједнички министри сувишни. Угарска мора имати своју одељену војску и своје сопствене финансије.

— „Мађар Ујшаг“ иште да се министарство због фелеђхаски догађаја оптужи.

— Краљевински одбор трој. краљеване држао је прву своју седницу, у којој се конституисао, те изабрао Вакановића за председника, а Ј. Цара за перовођу. Уједно га је угарски краљев. одбор замолио, да своје жеље и захтеве и писмено формулује, и да приложи мађарски превод!

— У саборској сепници од 15. (27.) апр. предао је међу осталим члан крајње левице Чики, интерпелацију на министра унутр. дела, у којој га пита, на коме закону земаљском оснива он своје право, по коме је пештанско-будимски демократски клуб оруж. силом дао растерати, а то исто чини и са другим демократским задругама, чиме вређа у § 32. III. зак. чл. г. 1848. гарантовану индивидуалну и с овом у нераздељивој свези стојећу слободу удруживања. Министар је обећао да ће идући пут на ту интерпелацију одговорити. — Затим је примљен закон о индемнитету због купљења пореза и т. д.

— Данило Ирањи наставља у „Мађар Ујшагу“ војну против Перцела, а у корист Кошутову. Пита које тај Перцел, што сме нападати на Кошута? Шта је Перцел за време свога изгнанства за отачбину урадио? Сам је признао више пута да је — ћутао, а оно није ни шкодио. Но, вели Ирањи, за онога, који оће да буде вођа то није доста. А најпосле то његово ћутање није ни било својевољно, јер би он радо издао био своје мемоаре, само да је нашао издавача. Даље приповеда Ирањи врло занимљиве појединости и Перцеловој неизмерној сујети, надувености и скоро детињастој напрасности. Са толиким се људима једнако свађао и то све због чисто личних узрока, а кадгод га је когод због увреда позивао на рачун, на удвој, увек се повлачио и никад не смеде на међдан изаћи. Историја тога како последњи пут Перцел прекиде с Кошутом пријатељство показује такође, како му памет много пута утоне у страстности и самообожавању. Пошто је Ирањи све то потанко исприповедао, побија и оно тврђење Перцелово, да он није никада ни од кога примао какву награду, јер је Перцел 1859. добио такође део паушала и новчане накнаде, а тако исто му је 1866. пуковник Телкеши дугове исплатио и т. д. Затим Ирањи побија оно, што је Перцел у Столном Београду рекао, да је он створио законе од г. 1848., јер, вели Ирањи, Перцел није ни био члан онога пожунског сабора, на коме су закони од г. 1848. створени. Тако исто није Перцел први покренуо стварање хонведске војске него Вешелињи. Доказује затим Ирањи како је Перцел Кошутове речи у Инглеској изкренуо. Даљ епобија Ирањи оно опадање Перцелово, да је Кошут први побегао из отачбине тиме, што доказује позивајући на историју Мих. Хорвата, да је Перцел први 14. августа прешао на турску земљу, а Кошут неколико дана после њега. Затим Ирањи критикује поступање Перцелово према центр. одбору хонведском, и доказује да отуда извирује једино тежња за диктатуром.

Аустрија.

— Знаменита кривична парница против Јулије Ебергењи, која је окривљена рад мучког умorства, што га је учинила на грофици Хоринсковој, довршена је и пресуда изречена. Пресуда гласи на 20 година тешке тамнице, и уједно се осуђеној одузима племство у оној области у којој важи аустр. крив. законик.

— Сваки дан чешки листови доносе вести о разним општинама и срезскмм претставништима, која протестују против новог имовинског пореза; види се да цео чешки народ стоји као један човек у опозицији према тим новим финансијским експериментима. Министарству преколитавском то задаје велике главобоље, које и онако стоји на доста колебљивим ногама.

— Бивши бан бар. Шокчевић метут је у пензију.

Нови Сад, 19. априла. Овдашње певачко друштво даваће 4. (16) маја о. г. својим члановима другу редовну вечерњу забаву и то у Шуловој баштм.

+ У **Новом Саду** 19. априла. — „Накредак“ јавља у 50. бр. да је по налогу врховног патрона дирекције гимназије повела истрагу против проф. Туромана због његове тужбе пред обштином. Истина је, да је против проф. Турома дирекција гимн. истрагу повела, но не због тужбе, као што напр. јавља, јер проф. Т. никакве тужбе општини није поднео, већ због говора што га је проф. Т. у седници општинској од 11. фебр. говорио, и којег је затим из општинског записника извадио и у 20. бр. Заставе саопштио, пошто га је на то изазивао „Напредак,“ донесавши у свом 17. бр. ону измишљотину „да је проф. Т. поднео општини тужбу против патроната и дирекције гимназије, и да се незна кога већма клевета, да ли патронат или дирекцију.“ Са истрагом том намерава се ма какав привидан доказ добити, којим би се могло пред свет изићи, те бајаги доказати, да стање гимназије новосадске није тако хрђаво, као што га је проф. Т. у општини представио. Сретно било сваком оном ко докаже, да је садање стање гимназије новосадске лепо и красно. Истрага та, како буде текла, саопштиће вам се. Засад вам само толико могу рећи, да јој је почетак такав ком ће се свет смејати.

За тим каже „Напредак.“ да ће резултат те истраге саопштити. Држим, да свет наш не мори врло та радозналост, какав ће бити резултат тој истраги, пошто већ има леп пример по ком и најобичнији ум људски напред знати може резултат истрага, што се у гимназији новосадској чине. Већ кад „Н.“ воли читаоце своје на што љубопитним учинити, држим, да би у њима највеће љубопитство побудио, кад би им јавио да је против „Напретковог“ уредника овдашњем суду поднесена нека тужба, и да ће резултат те тужбе саопштити.

НОВИЈЕ.

— Ческој „Политици“ пишу из Београда 12. (24) априла: Са званичне стране уверава се, да је порта наумна ударити на Србију. По спремању Турске војске, рекло би се, да ће она са две стране у Србију нагрнути: од Ниша и од Сенице. У тим двама местима броји Турска војска 70.000. С друге стране вели се, да ће се та војска поделити на двоје: један део заузеће богазе на планинама Сенице, да би се осигурала та пруга која свезује Румелију и Србију, и на којој би се Црна Гора са Србијом лако у свезу поставити могла; а други део чуваће Балкан око Ниша, да би покрет Бугарске на сами Балкан ограничен остао. На Тимоку и на Дрини прикупља се коњаничка војска. Мисли се, да у ратно спремање порте противу Србије мора бити посвећена и која од „великих сила.“ Народ у Србији готов је у свако доба дочекати Турке. 50.000 Србских бораца небоје се ни 100.000 Турских војника.

Ми с наше стране неверујемо, да Турци збиља смеју ударити на Србију. Да има страних сила које Турке противу Србије подбуђују, то није немогућно; али да ће Турци тако лако заборавити на опасност којој би изложили господарство своје у Источној Европи нападањем на Србију: то здрави разум неможе предпоставити. Знају добро Турци за јуначку десницу Србских синова, и ако се данас на граници Србској оружају, то ће пре они чинити из страха од Србије, него из жеље за упадањем у Србију. Има истина нешто, што би у данашње време могло као рабрити непријатеље Србије, а то је непопуларност влаое у Београду и деспотизам којим ова своју земљу гњечи; али нека се нико невара о сложном одпору Србског народа противу спољашњег непријатеља. У одсудан час умеће тај народ у густим редовима ставити се на одпор нападачу споља. Као што данас ствари на Истоку стоје, ударање Турака на Србију, несамо да ову ни у какву забуну неби довело, него би још учинило, да ова учини једном за свагда крај оној оклевачкој политици, којом је неодважна влада уздржава од сваке озбиљније радње за слободу и напредак.

По једном телеграму из Париза од 16 (28) априла потврђује се званично, да гроф Стакелберг, досадањи посланик Руски у Бечу, долази за посланика у Париз, на место Будберга чија је оставка уважена.

Списак прилога на издржавање срб. нар. позоришта, које је управа позоришта од последње главне скупштине непосредно или преко позоришног одбора примила.

Октобра 1867.

(Преко позоришног одбора.) Из Панчева: послао г. др. Пеичић фисик од следећи приложника по 3 ф. 60 н. авр.: гг. др. Коста Пеичић, Јов. Д. Максимовић, Живко Јовановић, Димитрије Милутиновић; а по 1 ф. 80 н.: гг. Каменко Ј. Јовановић, Јован Деспотовић, Атан. Станисављевић; свега (с поштарином) 20 ф.

Из Меленаца приход једне „Беседе“ 25 ф.

Из Дињаша приход једне „Беседе“ 16 ф. 10 н.

новембра 1867.

(Преко уредништва „Заставе“.) Г. Јован Форовић 96 ф.

децембра 1867.

(Преко позор. одбора.) Из Темишвара (Фабрике): послао г. Јован Бранкован од испуњени приложница аконто 282 ф. 60 н.

јануара 1868.

(непосредно.) Из Темишвара (Фабрике): послао г. Јован Бранкован од испуњени приложница аконто 32 ф. 60 н.

Рачун о приложницама у Темишвару (Фабрики): г. Јован Бранкован 36 ф., по 18 ф. гг. Јован Пашка, Јелена Урошевић, Софронија Мариновић; — по 14 ф. 40 н.: гг. Ђорђе Ђорђевић, Васа Стајић; — чизмарски цеј у Фабрици 13 ф.; — по 10 ф. 80 н.: гг. Васа Живанчић, Ника Јовановић, др. Пера Деспинић, Коста Илић, Павле Петровић, Ника Калиновић, Јован Деметровић, Мита Ристић, Коста Марковић, — по 7 ф. 20 н.: гг. Јоца Гвоић, Мита Николић, Бранко Ђорђевић, Јоца Љота, Алекса Живић, Пера Манојловић, Пера Стојановић, Павле Александровић; — Станко Николић 6 ф. 10 н. — по 3 ф. 60 н.: гг. Јефта Михајловић, Јован Новаковић, Сава Аћин, Коста Лазаревић, Станко Николић, Марко Јовановић. Алекса Скозаревић, Антоније Гедо, Мита Писаровић, Коста Николић, Зарија Јовић, Павле Јовановић, Риста Вишацки, Јулијана Вишацка, Ђорђе Николић, Стеван Поповић, Савва Радосављевић. Коста В. Николић, Јања Поповић, Миша Јовановић, Софија Калиновића удовица, Ал. Костић, Емелија Костића, Светомир Костић, Стеван Костић, Љубиша Папхази, Алекс. Петровић. Ника Стојановић, Жива Поповић, Ђорђе Ђорђевић, Врања Кристић, Ђорђе Кировић, Ласкар Златко, Петар Поповић, Никица Поповић, Трифун Бранковић парох, Агатија Петровића, Аца Димитријевић. Андрија Херњаковић, Светозар Адамовић, Тодор Адамовић, П. М. Стефановић, Илија Марјаровић, Мита Долга, Ђорђе Раић, Ђока Николић, Светолик Поповић, Коста Николић. — Павле Мијуков 3 ф., Ђура Мековић 2 ф. 70 н, Тима Радић 2 ф. — по 1 ф. 80 н.: Коста Јовановић ђакон, Васа Илић, Ђорђе Петровић, Коста Војновић; Раша Милин 1 ф. 60 н., — по 90 н.: гг. Аца Коић, Ђорђе Крачић, Васа Гавриловић, Мита Шербан. Ђорђе Хаџић 60 н, Арса Улмански 30 н. Чини свега 486 фр. 50 н. Одавде је послато одбору у Нови Сад пре главне скупштине 169 ф. 20 н., у децембру 282 ф. 60 н.; у јануара 32 ф. 60 н.; рест 2 ф. 10 н. Скупа 486 ф. 50 нов.

(Непосредно.) Г. А. Ристић из Молдаве у срб. банатској крајини 20 ф.

(Непосредно.) Из Сентомаша послао г. Новак Голубски од испуњени приложница; а скупио г. Лазар Каћански ђакон, по 2 ф. 70 н.: гг. Евица Николићева, Глиша Манојловић, Лазар Каћански ђакон, Нестор Миковић учитељ, Јоца Манојловић, Паја Петровић млађи, Мита Дунђерски, Анна Јоцићева, Анна Каћанска, Катица Иванића, Паво Дамјановић учит., Младен Стефановић учит. — Скупио г. Новак Голубски по 1 ф. 80 н.: гг. Гедеон Дунђерски, Паво Ђорђевић, Лазар Дунђерски, Ђорђе Р. Стефановић, Рацко Мудрински, Тодор Ђорђевић, Коста Манојловић, Мита Милетић, Младен Манојловић, Милева Алексијевића, Младен Грегоровић, Милан Каљенић, Симеон Маински, Соса Голубовскова, Лаза Манојловић. — Скупио г. Јован Настић учитељ по 2 ф. 70 н.: гг. Милутин Петровић, Пера Нићин, Јован Настић. — Чини свега 67 ф. 50 н.

Februara 1868.

10. фебруара (непосредно.) Из Сентомаша и Турије, послао Новак Голубски из Сентомаша од испуњени приложница, а скупио г. Ђока Р. Стефановић по 2 ф. 70 н.: гг. Тодор Хаџић, Нестор Секицки, Лазар Настић, Исидор Субаков, Алекс. Теодоровић, Мита Пивнички. — Туријски приложници по 2 ф. 70 н.: гг. Милан Јојкић, Гавра Јојкић, Јеврем Јаковљевић парох, Петар Чолић парох, Ђорђе Радосављевић учитељ. — Чини свега 29 ф. 70 н.

(Непосредно.) Из Вел. Бечкерека скупио и послао г. Стеван Савић адвокат од испуњени приложница по 3 ф. 60 н. — ГГ. Браћа Кекез, Стеван Лончар, Макса Евгенијевић, А. Поповић Пеци, Јулка Поповић Пеци, деца А. Поповића Пеци, Пера Вуков, Ђока Димитријевић, Антон. Стојишић, Илија Писаров Јовановић, Атан. Јанковић. Чини свега 39 ф. 60 н.

(Преко позор. одбора.) Из Липова скупио и послао г. Ђура Јанковић од испуњени приложница по 3 ф. 90 н. — ГГ. Илија Ђорђевић, Герасим Дабић, Јоца Ковачевић, Ђура Јанковић. — По 3 фр. 60 н. — ГГ. Гига Јанковић, Доротеј Вујо, Партеније Поповић; — г. Стеван Антонијевић 10 ф. Чини свега 36 ф. 40 н.

(Преко позор. одбора.) Из Кикинде добровољни прилози о св. Сави 15 ф.

(Непосредно.) Из Темишвара (града) послао од испуњени приложница г. др. Тома Стефановић за г. 1867. — Г. Марко Павловић 10 ф. 80 н.; — по 3 ф. 60 н.: гг. Алекс. Бугарски, манастир свет. Ђурђа, Стеван Михајловић архим., Амвросије Јовановић, Калоним Ђорђевић, Јехирион Гаћански, Немесијан Крњачки, јеромонаси; Фотије Јорговић, Галилеј Лонгиновић јерођакони ман. свет. Ђурђа; Јован Путић, Манојло Петровић, Мита Васиљевић, Јован Ракић, барон Младен Стојановић, Стеван Лазаревић, Јован Николић. — Мита Вуић 1 ф. 80 н. За г. 1868.: гг. И. Д. Нилолић 18 ф., Алекс. Стојић 10 ф. 80 н., Марко Павловић 10 ф. 80 н.; по 3 ф. 60 н.: гг. Срећко Михајловић, Гаврил Адамовић, Јован Форовић, Димитрије Београдац, Марко Београдац, Софија Београдац, др. Тома Стефановић, Паја Пуљо, др. Бранко Стефановић, др. А. Кода, Петар Васић, Стеван Сандић, Стеван Лазаревић, Ђорђе Пеић, П. Звекић Коста Влаовић; — Димитрије Марковић 5 ф. 40 н. Чини свега 172 ф. 80 н.

У Осеку, 6. априла 1868.

Јован Ђорђевић
управитељ срб. нар. позоришта.

11. апр. примио је екон. одсек поз. у Н. Саду преко дра К. Пеичића прилоге на прилож. из Панчева за 1867. по 1 ф. 80 н.: од Каменка Јовановића и Јована Деспотића; за 1868. до 1. маја 1 ф. 80 н.: од Атанасије Станисављевића; за 1866—1868. до 1. јул. 7 ф. 20 н.: од Илије Живановића; за целу 1868: од дра К. Пеичића 3 ф. 60 н. — Чини свега 16 ф. 20 н., и послао је те новце г. Јовану Ђорђевићу у Осек.

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

Ж. П. Сисак 13. априла. Усљед трстанских налога био је ове недеље живљи посао на нашем тржишту него обично: све што је на пијацу приспело продано је: 12,000 в. шенице 83—87 фун. 5 ф. 93—6 ф. 80 н., 6000 в, шенице босан. 5 ф. 10—30 н., 1500 в. $^{3}/_{4}$ жита 4 ф. 40—45 н., 3000 в. наполице 3 ф. 70—4 ф., 18,000 в. кукуруза 3 ф. 24—25 н., 2000 в. јечма 2 ф. 55—80 н., 22,000 в. зоби 47—48 фун. 1 ф. 78—79 н. — Време је лепо, вода добра.

⊙ Пешта 18. априла. Шеница се живо тражи на овд. тржишту. Јуче је продано 30,000 ваг.; највише отуд за извоз; Потиска: 84—85½ фун. продавана је по 5 ф. 90—6 ф. 40 н.; 83½—85 ф. по 5 ф. 80—6 ф. 35 н.; Банатска 82—85 фун. по 5 ф. 95—6 ф. 33 н. — Раж врло слабо пролази; цена јој је са 10 н. нижа него што беше у почетку недеље; продано је јуче 1500 в. 77 79 80 фун. по 4 ф. 5—11 н. — Јечму је цена са 5 н. пама; продало се 600 в. 72 фун. по 2 ф. 65 н. — Икукуруз се слабо тражи: цена му је: 2 ф. 75—85 н.

Стање Дунава 17. априла: 13′ 4″ над нулом. Време мутно, ветровито.

Курс бечке берзе.

Акције народне банке	693
5% металик	56 60
Зајам народни	62 60
Дукати	5.561 2
Аустриско сребро	114 65

ОГЛАСИ.

Срећно у Франкфурт на Мајни.

Долеподписата банкерска фирма препоручује као једно од **најпробитачнијих и најплоднијих** подузећа од **војводско-брауншвајг-линебуршке земаљске владе** одобрено и зајамчено велико

изигравање државних премија

од једног милиона и 900,000 форин. у сребру, од којих ће се добитци већ 11. маја п. р. почети извлачити.

За извлачење добитака има 34,000 лоза, од којих 18400 безусловно добити морају, јер само се добитци извлаче.

Главни добитци су:

175,000; фр.; 105,000; 70,000: 35,000; 2 а 17,500; 2. а 14,000; 2 а 10,500; 2 а 8750; 2 а 7000; 2 а 5250; 6 а 3500; 7 а 2625; 105 а 1750 итд. итд.

Уз припослане новце дајем „оригиналне држав. лозе“ (не промесе) за горње изигравање по сљедећим утврђеним ценама. — Читав један лоз за 7 ф. — Полак лоза за 3 ф. 50 н. — Четврт за 1 ф. 75 н. у банкама покрај јамчења за најбржу послугу. — План изравнања као и званична листа после сваког извлачења да је се без икаквог даљег урачунања.

Нека се дакле сваки с пуним поверењем и директно обрати на, са продајом ових лоза од управителства поверену велико-трговачку кућу

J. B Хас.
52—2-2 Франкфурт н. М.

ПОЗИВ

на уписивање на 10 милиона форината а. вр. у сребру

изданих у 50,000 акција друге серије ц. кр. прив. жељезнице престолонаследника Рудолфа за грађење пруга Штајер-Вајер, Ротенман Св. Михаил, Лауенсдорф-Мезел и Св. Фајт-Клагенфурт.

130 фор. а. вред. у банкама или државним нотама

цена је једне акције од 200 фор. а. вр. у сребру, равно 133⅓ савезних талира или 233⅓ форината јужнонемачке вредности. Кад се горњи 130 ф. а. вр. у банкама или државним нотама потпуно исплате, добива се одма 5% камате у сребрном новцу од номиналне вредности.

Притежатељи признаница од првог издавања на 10 милиона форината акцијске вредности, имају то, — никаквом смањивању неподлежећи, — првенство, да на сваку акцију од првог издавања по полак акције од овог садашњег издавања добивају.

На захтевање дају се нацрти безплатно.

Пријаве за оне, који право на примање акција већ имају и који се уписати желе, прима до 4. маја п. р. без икакве наплате

Вишња и Дајч,
менична радња у дунавској улици
55-1-3 бр, 18—19 у Новоме Саду.

Цес. кр. прив.

ТРСТАНСКО СВЕОБШТЕ ОСИГУРАВАЈУЋЕ ДРУШТВО.
(Assigurazioni Generali in Triest)
са фондом од преко 26 мил. ф.
прима путем своје потписане главне агенције осигуравање усева

против туче (леда)

са подпуном накнадом учињене штете, и даје јошт к тому од сада постојећи улога

10 процената одпуста.

Сигурност и поступак овога друштва при накнади штета није нужно обширније разлагати, које је у обште познато да је ово друштво за време 35-годишњег постојања, као што сваке године писмено објављује за штете преко

67 милиона фор.

платило.

Главна агенција у Новоме Саду
54—1—3 Сима Јос. Марковић.

Одговоран уредник и издавалац др. Стеван Павловић.

Платонова штампарија у Новом Саду 1868.